

nis der natuurwetenschappen te Utrecht twee bijdragen: één over Van Leeuwenhoek als mechanist en één over de controverse tussen Van Leeuwenhoek en enige intellectuelen. De bijdragen zijn alle goed verzorgd en behoorlijk gedocumenteerd. Gaarne zou ik hier de aandacht willen vestigen op één bijdrage, namelijk het onderzoek van J. van Zuylen naar de microscopen van Antoni van Leeuwenhoek. Dit artikel in het Engels is uitvoeriger dan zijn Nederlandse bijdrage in de hiervoor gesignaleerde bundel en is het resultaat van samenwerking van de auteur met verschillende musea, onder andere het Museum of the History of Science in Oxford. De auteur heeft de Leeuwenhoek microscopen die bewaard zijn gebleven onderzocht op hun optisch vermogen en hij heeft getracht om de techniek van het vervaardigen van de lenzen te reconstrueren. Het bleek hem dat alle lenzen verschillend waren en dat ze alle waren geslepen en gepolijst. Eén lens was zelf geblazen, blijkbaar beheerste Leeuwenhoek deze techniek.

Alle nog bekende microscopen van Van Leeuwenhoek zijn ter gelegenheid van de tentoonstelling bijeengebracht en in de tentoonstellingscatalogus in kleur afgebeeld. Deze catalogus bevat een aantal korte artikelen over Van Leeuwenhoek, geschreven door medewerkers van de beide musea waar de tentoonstelling is georganiseerd en door bevriende wetenschapshistorici, die bij de voorbereiding betrokken waren. De catalogus wordt afgesloten met een korte beschrijving van de tentoongestelde objecten.

In de periode waarin Van Leeuwenhoek werd herdacht, verscheen tenslotte het elfde deel van *Alle de brieven van Antoni van Leeuwenhoek*. Bij de bespreking van het tiende deel is reeds een uitvoerige toelichting op het tot stand komen van deze serie gegeven. Dit deel bevat de brieven van 12 juli 1695 tot en met 10 juli 1696. Twee en twintig zijn van de hand van Leeuwenhoek zelf, één is van Pieter Rabus, de bekende uitgever van de *Boekzaal van Europe*. Deze brief is oorspronkelijk in deze serie in mei/juni 1696 gepubliceerd. De brieven zijn voorts gericht aan verschillende aanzienlijke lieden, die belangstelling hadden voor Van Leeuwenhoeks werk. In dit jaar werd slechts één brief aan de Royal Society geschreven. L.C. Palm verzorgde de uitgave van de brieven met zijn gebruikelijke toewijding en zorgvuldigheid, B.C. Damsteeg was behulpzaam bij de taalkundige bewerking van de brieven en de annotaties en mw. C. Dikshoorn zorgde weer voor de Engelse vertaling. De Leeuwenhoek brieven zijn in goede handen. Dat zij als bron geraadpleegd worden, blijkt ondermeer uit de publikaties die ter gelegenheid van de herdenking verschenen. Op deze serie kunnen we in Nederland trots zijn. Moge de continuïteit gewaarborgd blijven.

A.M. Luyendijk-Elshout

H. Installé, *Patriciërs en ambachtslui in het stadsbestuur te Mechelen onder Maria-Theresia. De sociale status van burgemeesters en schepenen (1740-1780)* (Mechelen: J. Stevens, 1982, 212 blz., BF 895,—).

Voor meer inzicht in het bestuur en de politiek van het ancien régime en een beter begrip van de samenleving is het nuttig te weten welke groepen of standen het stedelijk bestuur in handen kregen. Een dergelijke sociologische benadering van het stadsbestuur van Mechelen is de opzet van onderhavig werk. De auteur zet eerst de structuur van de magistratuur uiteen. Deze werd uit twee groepen gekozen: de 'poorterij', een zeer algemene term, en de 'ambachten'. Tijdens de veertigjarige regering van Maria-Theresia benoemde haar administratie zevenmaal een nieuwe schepenbank: in de Nederlanden was het immers meestal de vorst, die de magistratuur benoemde. De studie bestaat uit twee delen: een prosopografisch gedeelte waarin twintig willekeurig gekozen schepenen - tien 'poorters' en tien

'ambachtslieden' - besproken worden van de circa 45 die in deze periode in functie waren of tenminste benoemd werden en een synthetische conclusie, waarin vooral aandacht besteed wordt aan de bezittingen der ambtsdragers en de sociale lagen, waaruit zij kwamen.

De prosopografische steekkaarten gaan uitvoerig in op de genealogie, de universitaire studies en de bezittingen van de behandelde figuren. Bij enkelen van hen wordt ook ingegaan op de culturele en intellectuele belangstelling. Niets wordt echter gezegd over de ideeën van deze mensen in de tijd der Aufklärung, noch over het salonleven dat de stad van de Grote Raad zeker gekend moet hebben. Natuurlijk geven de huwelijken, in de genealogie vermeld, reeds aanduidingen over samenkomsten en goede betrekkingen.

Men kan het soms niet eens zijn met de appreciaties van de auteur bij zijn voorstelling der ambtenaren: zo zal men hem moeilijk volgen wanneer hij Willem de Ruysssen d'Heilisse een der belangrijkste figuren van zijn geslacht noemt. Hij leefde weliswaar weelderig maar bleef een ambtelos burger en aanvaardde niet eens een burgemeestersfunctie. Zijn vader bracht het tot raadsheer in de Hoge Raad der Nederlanden te Madrid, tot lid van de Geheime Raad en van de Raad van State en tot voorzitter van de Raad van Henegouwen.

Voor dit eerste gedeelte deed de auteur veel detailonderzoek en bracht een indrukwekkende en massale documentatie bijeen. De voetnoten nemen ongeveer evenveel plaats in als de lopende tekst, ofschoon deze in een veel grotere letter gezet is. Het vormt het sterke en indrukwekkende deel van het boek. Zo verrijkt hij in aanzienlijke mate onze kennis van de families, die magistraatsleden leverden. Dit neemt niet weg dat wij betreuren dat hij niet even de benoemingsdossiers van de Geheime Raad en de beoordelingen van de commissarissen ter auditie van de rekeningen heeft nageslagen. Het zou niet zo veel tijd gevraagd hebben en weinig overtuigende uitspraken vermeden hebben zoals op bladzijde 39 over de promotie van P.J. Deudon.

De algemene conclusies, die uit de persoonsdossiers getrokken worden, zijn eerder beperkt. De auteur had wellicht duidelijker moeten stellen dat de juridische titulatuur 'ambachtsman' bij de schepenen in de praktijk meestal ondernemer of koopman betekent. Pas dan wordt het begrijpelijk dat lakenverver J.B. Joffroy een der belangrijkste Mechelse verzamelingen van schilderijen, gravures en boeken bezeten heeft en vier talen kende. Jammer genoeg wordt alleen gezegd dat hij mogelijk wel eigenaar van een klein bedrijf was. Het ware nuttig geweest met de nodige klaarheid te affirmeren dat het verschil tussen poorterij en ambachtslieden formeel en fictief was. Men was poorter en werd lid van een ambacht om schepenen te worden zoals de actieve brouwer, die zich in het visverkopersambacht liet opnemen, toen er in zijn eigen gilde geen kans meer was op die promotie (104). Leden van de ambachten bezaten zelfs heerlijke titels. 'Visverkoper' C.F. Pouillet was baccalaureus, bezat een kasteel te Boortmeerbeek, een heerlijkheid te Elewijt en elf leengoederen: voor een ambachtsman niet kwaad! De schepenen uit de ambachten lijken ook meer culturele en intellectuele belangstelling te hebben dan hun collega's uit de poorterij als men althans het bibliotheekbezit en de kunstverzamelingen van Colibrant, Joffroy, Scheppers en Vermeulen nagaat. Een diploma in de rechten maakt immers een poorter nog niet tot een intellectueel. Klaarblijkelijk hebben de ambachten de meest intelligente en actieve schepenen geleverd. Wellicht had men over de echte sociale status van de schepenen meer duidelijkheid verkregen, indien men in de algemene gevolgtrekkingen de juridische structuren verlaten had.

Zo het op zichzelf niet zo verrassend is dat een stad heel wat schepenen van vreemde afkomst heeft, bezat Mechelen er bijzonder veel wier families afkomstig waren uit het

rechtsgebied van de Grote Raad zoals Vlaanderen, Doornik. Buiten dit territorium en met name uit Brabant komt men niet zoveel schepenen tegen. Dit blijft een terrein voor verder onderzoek en betreft de mobiliteit der leidende standen.

Tot slot nog enkele randopmerkingen. Het is ons niet duidelijk wat de bedoeling is van de illustraties, die 25% van het boek in beslag nemen. Evenmin lijkt ons de discussie over een opdeling in oude adel, ambachtsadel en geldadel hier *ad rem*. In de achttiende eeuw was het de taak van de adel in zijn geheel administratieve en politieke functies te vervullen. Wel had het nuttig kunnen zijn voor de bezittingen der schepenen bijvoorbeeld een vergelijking te maken met Gentse toestanden zoals die uit de studie van L. Vanoverbeke naar voren komen. In dat verband is het verrassend te vernemen dat rentebrieven door de overheid uitgegeven hogere bedragen eisten dan leningen aan particulieren. De renteboeken van steden en staten spreken dat tegen.

P. Lenders

NIEUWSTE GESCHIEDENIS

G.L. de Brabander, J. Gadisseur, R. Gobyn en J. Liébin, ed., *De industrie in België. Twee eeuwen ontwikkeling 1780-1980* (Brussel: Gemeentekrediet van België en Nationale Maatschappij voor Krediet aan de Nijverheid, 1981, 322 blz., BF400,—).

Deze publikatie werd uitgegeven ter gelegenheid van de tentoonstelling 'De industrie in België; Twee eeuwen ontwikkeling 1780-1980', georganiseerd door het Gemeentekrediet van België en de Nationale Maatschappij voor Krediet aan de Nijverheid, gehouden te Brussel van 30 september tot 23 november 1981. Het idee van de tentoonstelling is ontstaan naar aanleiding van de viering van het 150-jarig bestaan van België in 1980. De voor deze expositie gekozen thematiek correleert met de gerichtheid van beide genoemde instellingen op de industriële ontplooiing van België. De tentoonstelling kende een chronologische opbouw zonder daarbij de continuïteit te verstoren in de ontwikkeling van de diverse industriële sectoren.

In een inleiding zet H. van der Wee uiteen hoe de nadere uitwerking van de hier vermelde expositie gebaseerd is geweest op de resultaten van lopend wetenschappelijk onderzoek. Omgekeerd heeft het bestuderen van de diverse aspecten van de Belgische industrialisering een extra stimulans gekregen door het uitwerken van de plannen tot de voorgenomen expositie. Een aantal auteurs werd aangezocht om allerlei facetten betreffende de industrie in het licht van de nieuwste onderzoeksresultaten te beschrijven. De resultaten van deze arbeid werden via afzonderlijke artikelen samen met de door R. Gobyn en J. Liébin opgestelde catalogus, in boekvorm gebundeld. Doordat ook de hier gepubliceerde deelstudies verlicht zijn met goed gekozen en instructieve illustraties is de thematiek van de Belgische industrialisering niet alleen inhoudelijk, maar ook visueel voor een groot publiek toegankelijk gemaakt. Dit is op zich al een grote verdienste, omdat studies over industrialisatie veelal erg technisch van opzet en voor de gewone lezer moeilijk begrijpbaar zijn.

Het boek is ingedeeld in vier temporele blokken: de periode vóór 1848, de fase 1848-1913, de tijdspanne 1914-1947 en die sedert 1948. In ieder van de behandelde periodes komen in een vast ritme de volgende aspecten naar voren: de algemeen economische situa-